

In het oude Koningsoord was de tuin door een gebrek aan groene vingers verwaarloosd. Rond de nieuwe abdij moest dus een arbeidsextensieve tuin komen. Direct rond de gebouwen liggen eenvoudige gazons, die door paden worden gescheiden van vlakken met bloemweidemengsels.

De verblijfstuin tegen de noordmuur is arbeidsintensiever met een pluktuin, vijver, leestuin en groentetuin. De invulling is aan te passen aan de veranderende behoeften van de zusters. De ontwerpers plaatsten hier een schanskorvenmuur van 1,2 m hoogte vanwege het mooie uitzicht op de omgeving. Omdat passanten regelmatig over de muur hingen, hebben de zusters besloten deze op te hogen tot ca 2 m. Zij verkozen privacy boven uitzicht.

- ① Kloosterhof
- ② Binnentuin gastenverblijf
- ③ Verblijfstuin
- ④ Begraafplaats

DUUR
ZAAAM
ont
wer
pen

Monastiek leven

Ruim dertig Trappistinnen bouwden tussen 2007 en 2009 bij Oosterbeek een nieuw Cisterciënzer slotklooster. Daar leven ze teruggetrokken, samen met hun gasten. Het klooster werd door veenenbosch en bosch landschapsarchitecten zorgvuldig ingepast in de natuurlijke omgeving en in het ontwerp zijn principes uit de 11e eeuw toegepast.

Tekst Kyra Kuitert *Beeld* Gerdien de Nooy

In 1995 maakte de gemeente Tilburg bekend om de grond rond Abdij Koningsoord in Berkel-Enschot op te offeren aan een nieuwbouwwijk. De gemeenschap van ruim dertig zusters moest op zoek naar een nieuwe locatie. Na tien jaar zoeken, kochten ze het landgoed Johanna-hoeve in Arnhem. Op deze voormalige modelboerderij van 28 ha werden ooit jongemannen opgeleid voor missiewerk in de tropen.

De zusters kozen als landschapsarchitect voor veenenbosch en bosch landschapsarchitecten omdat dat bureau een gebiedsontwerp had gemaakt voor het nabijgelegen Papendal. Jeroen Bosch betrok vervolgens architect Gert Grosfeld van GSG Architecten om een traditionele Cisterciënzer abdij te bouwen.

De kloosterhof, de afgesloten binnentuin voor de zusters waaromheen diverse ruimtes zijn gesitueerd, is ingericht als contemplatieve kijktuin met sober groen en water. De binnentuin is verdeeld in vier vakken.

<

Wie abdy Koningsoord bezoekt, passeert een laan met bestaande oude bomen en enkele muren van schanskorven, gevuld met rood puin afkomstig van de afgebroken Johannahoeve. Deze muren zijn onderhoudsarm en zullen op termijn overwoekerd raken door onder andere hop en wilde kamperfoelie, die weer vogels en insecten aantrekken.

<

Voor gasten zijn er veertien kamers beschikbaar. De binnentuin die deel uitmaakt van het gastenverblijf wordt gedomineerd door een in wildverband gemetselde muur die de overgang tussen buitenslot en binnenslot markeert. Hij is op zen-achtige wijze ingericht met slechts één boom.

<

veenenbos en bosch landschapsarchitecten

Jeroen Bosch

Aantal medewerkers 8

Vestigingsplaats Arnhem

Werkgebied Nationaal

Projecten Dakpark op de HSL-tunnel onder de Rotterdamse nieuwbouwwijk Park Zestienhoven; herinrichting van de kuststrook bij Egmond aan Zee

Website www.veenenbosenbosch.nl

Jeroen Bosch „Voor veenenbos en bosch is duurzaamheid geen speerpunt in het werk, maar we proberen dit thema als vanzelfsprekend te integreren in onze ontwerpen. Energiezuinige verlichting en hergebruik van materialen zijn gaandeweg standaard geworden binnen ons werk. De zusters van Koningsoord vinden duurzaamheid overigens een voorwaarde voor een monastiek leven in deze moderne tijd. Daarbij denken ze zowel in tijd als in kwaliteit.”

Abdy Koningsoord

Locatie Arnhem

Grootte 28 ha

Opdrachtgever Abdy Koningsoord

Gedelegeerd opdrachtgever

Binnenstadsperspectief

Architect GSG architecten in Apeldoorn

Landschapsarchitect veenenbos en bosch

landschapsarchitecten in Arnhem

Adviseur/directievoering Bureau

SmitsRinsma in Zutphen

Hoofdaannemer Van de Haar Infra Groep

in Wekerom

Onderhoud Van de Haar Infra Groep doet

een deel van het onderhoud. Uitdaging

voor dit bedrijf is vooral om de werkzaam-

heden volgens een strak schema uit te

voeren om te voorkomen dat klussen het

kloosterleven verstoren.

Ontwerp tuin 2005 - 2007

Aanleg tuin april 2008 - mei 2009

De kloosterregel van de heilige Benedictus (480-547) is leidend voor de zusters. Ze moeten geloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid afleggen en zich toeleggen op bidden, bijbelstudie en handenarbeid. De orde van de Cisterciënzers is ontstaan in 1098 in Cistercië in Frankrijk. In de loop van de eeuwen vond er vernieuwing binnen de orde plaats in het Franse klooster La Trappe, waardoor in de volksmond de naam Trappisten/Trappistinnen is ontstaan.

De heilige Bernardus van Clairvaux (1090-1153) was de belangrijkste promotor van de kloosterorde van de Cisterciënzers. Hij maakte een grondplan waar elke nieuwe abdy aan moest voldoen. De basisvorm heeft in het midden een vierkante kloostergang met uitzicht op een binnentuin. Dit vierkant staat voor de vier elementen, windstreken en seizoenen. De binnentuin werd weer

onderverdeeld in vier vakken en had een waterput. Vanuit de kloostergang zijn alle essentiële ruimtes bereikbaar, evenals de kloosterkerk of kapel, die altijd op het oosten is gericht. Het hele gebouw is functioneel en sober, alleen de kerk werd ontworpen om mooi te zijn. De waterstroom behoort te lopen van de zijde van de kloostergang die gewijd is aan het 'hogere', zoals gebed en studie, naar de kant van het 'lagere', langs achtereenvolgens de keuken, wasruimtes en latrines.

De 30 ha waarop Koningsoord is gebouwd ligt in de ecologische hoofdstructuur van de Veluwe. Een eerste vereiste was dan ook om de abdy hier in te passen. Het gemengde bos met volgroeide bomen en de kenmerkende bomenlanen werden zoveel mogelijk behouden. Voor de tuin gold eveneens de wens: geen luxe maar wel kwaliteit. Voor de zusters, die tijdens hun leven

niet of nauwelijks het terrein afkomen, moesten tuin en omliggend bos gelegenheid bieden om zich terug te trekken. Ter inspiratie bezochten de ontwerpers een aantal abdijen in Nederland en België. Daaruit werd onder andere de noodzaak duidelijk het verkeer rond de nieuwe abdij te beperken. De weg die eerst pal langs het klooster liep is nu een fietspad, dat gedeeltelijk is omgeleid.

Raamwerk paden en plateaus

Bosch en zijn team ontwierpen een raamwerk van paden en plateaus. Binnen het raamwerk kregen elementen als een boomgaard, een dierenweide en kassen een plaats. Bosch: „Ondanks de arme grond wilden we toch graag een boomgaard bij het klooster. Dat hoort er van oudsher bij. Een keer per jaar snoei ik samen met een collega de bomen als vrijwilliger.”

Een slotklooster heeft een zogenaamd buitenslot en een binnenslot. In het binnenslot mogen geen andere mensen komen. Het grootste deel van het grote terrein is daarom alleen nog toegankelijk voor de zusters. Sommige buurtbewoners moesten hier aan wennen. Ze klommen nog wel eens over het draadhek dat om het terrein heen is geplaatst. Bosch: „De kloosterhof is de binnentuin die alleen toegankelijk is voor de zusters. Hij is ingedeeld in vier vakken: twee verhoogde vakken met vaste planten, een vak met sierappels en een vijvervak met daarin, op een eilandje, de oude waterpomp van de modelboerderij. Dat is een gemeentelijk monument, tijdens de Slag om Arnhem in september 1944 hebben er nog soldaten uit gedronken.”

De zusters kunnen op de hoge banken zitten maar dat blijkt in de praktijk niet te gebeuren. Ondertussen hebben de zusters zelf de beplanting aangepast. De hergebruikte grond bleek te schraal en er

was door bouwverkeer een ondoordringbare grondlaag ontstaan waardoor de planten het niet goed deden. Ze hebben daarom de twee plantvakken vervangen door gras, waarin enkele losse Buxusstruiken en rozen zijn geplant. Bosch: „Het is misschien niet mijn smaak, maar zo maken de zusters zich de tuin wel eigen.”

Geen aansluiting op riool

Heuvelopwaarts kreeg in de bloemenweide een installatie voor warmte-koudeopslag een plek. Diep in de bodem worden vraag en aanbod aan warmte en koude op elkaar afgestemd. Aan de lagere westzijde van het klooster is een helofytenveld aangelegd waar al het vuile water wordt gezuiverd. Samen met het regenwater van daken en verhardingen infiltreert het gezuiverde water in een zakkreppel. Deze greppel doet tevens dienst als afscheiding. Er is geen aansluiting op het riool. De gebruikers moeten zich daar wel aan aanpassen, zo mogen er bijvoorbeeld geen chemicaliën en niet-afbreekbare schoonmaakmiddelen worden gebruikt. Voor zowel de zusters als hun gasten bleek dat geen probleem.

Stond hergebruik of duurzaamheid in het algemeen al vanaf dag één in het programma van eisen? Bosch: „De zusters wilden geen 'wilde tuin' maar stonden zeker open voor natuurontwikkeling en duurzaamheid. Qua natuur hoefde er niet veel te gebeuren want de herten en vossen liepen al vrij over het terrein. De duurzaamheidsaspecten kwamen gedurende het proces naar boven. Werken met een gesloten grondbalans lag voor de hand en de omgang met water borduurde voort op het historische grondplan van een abdij. Het hergebruik van puin in de schanskorven hield de historie van de plek levend en bespaarde ook nog eens geld.” <

Een moniale (vrouwelijke monnik) belooft trouw aan de plek op aarde waar haar abdij staat. Daarom zijn de 46 zusters die op de oude locatie waren begraven meeverhuisd naar de nieuwe dodenakker, een grasveld met bestaande bomen en mooi uitzicht over de omgeving.

>

Door het bestaande bos is een wandelpad aangelegd, evenals een ven. Het is een serene plek die niet alleen uitnodigt tot meditatie maar ook herten en andere dieren blijkt aan te trekken.

>

Het vuile water stroomt, nadat het in een helofytenveld gezuiverd is, in een zakkreppel. Al het hemelwater dat op de daken en op het voorplein van de abdij valt, wordt via de greppel in het Veluwe zand geïnfiltreerd. De greppel fungeert als extra afscheiding naar de buitenwereld.

>

